

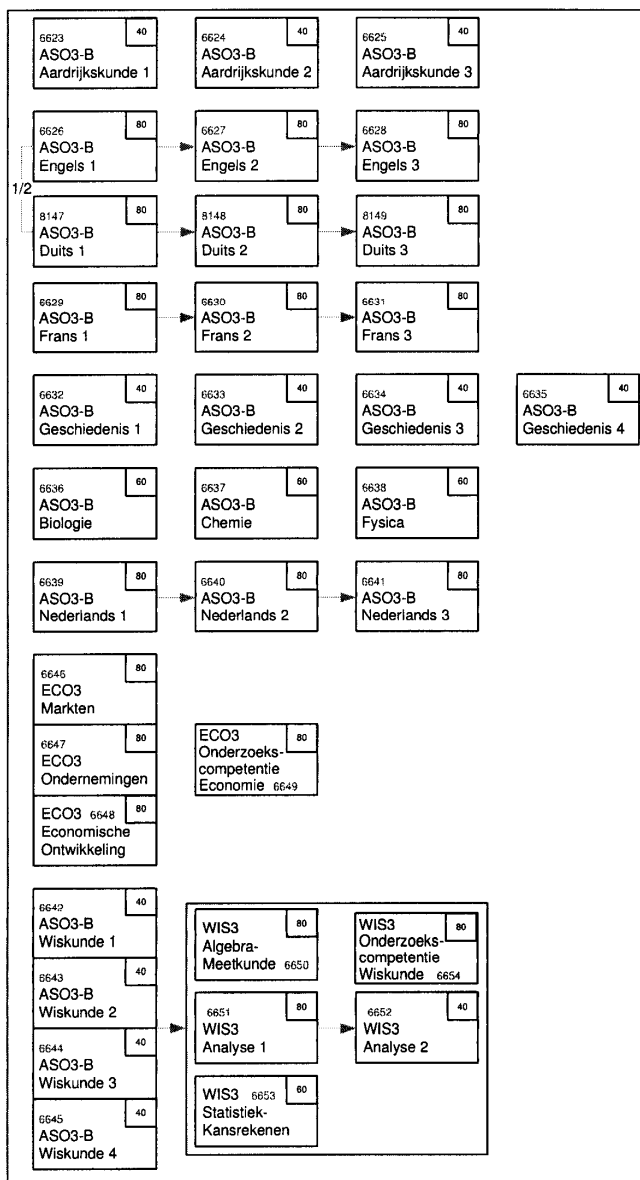
Leerplan

ECONOMIE

ASO 3
Modulair

Studiegebied Algemene Vorming
Economie – Wiskunde

AO AV 007

ECONOMIE – WISKUNDE
24631 2000 LI

Naam	Code	Lestijden	Vak
ASO3-B Aardrijkskunde 1	M AV G040	40	Aardrijkskunde
ASO3-B Aardrijkskunde 2	M AV G041	40	Aardrijkskunde
ASO3-B Aardrijkskunde 3	M AV G042	40	Aardrijkskunde
ASO3-B Engels 1	M AV G043	80	Engels
ASO3-B Engels 2	M AV G044	80	Engels
ASO3-B Engels 3	M AV G045	80	Engels
ASO3-B Duits 1	M AV G146	80	Duits
ASO3-B Duits 2	M AV G147	80	Duits
ASO3-B Duits 3	M AV G148	80	Duits
ASO3-B Frans 1	M AV G046	80	Frans
ASO3-B Frans 2	M AV G047	80	Frans
ASO3-B Frans 3	M AV G048	80	Frans
ASO3-B Geschiedenis 1	M AV G049	40	Geschiedenis
ASO3-B Geschiedenis 2	M AV G050	40	Geschiedenis
ASO3-B Geschiedenis 3	M AV G051	40	Geschiedenis
ASO3-B Geschiedenis 4	M AV G052	40	Geschiedenis
ASO3-B Biologie	M AV G053	60	Biologie
ASO3-B Chemie	M AV G054	60	Chemie
ASO3-B Fysica	M AV G055	60	Fysica
ASO3-B Nederlands 1	M AV G056	80	Nederlands
ASO3-B Nederlands 2	M AV G057	80	Nederlands
ASO3-B Nederlands 3	M AV G058	80	Nederlands
ASO3-B Wiskunde 1	M AV G059	40	Wiskunde
ASO3-B Wiskunde 2	M AV G060	40	Wiskunde
ASO3-B Wiskunde 3	M AV G061	40	Wiskunde
ASO3-B Wiskunde 4	M AV G062	40	Wiskunde
ECO3 Markten	M AV G063	80	Economie
ECO3 Ondernemingen	M AV G064	80	Economie
ECO3 Economische Ontwikkeling	M AV G065	80	Economie
ECO3 Onderzoekskompetentie Economie	M AV G066	80	Economie
WIS3 Algebra-Meetkunde	M AV G071	80	Wiskunde
WIS3 Analyse 1	M AV G072	80	Wiskunde
WIS3 Analyse 2	M AV G073	40	Wiskunde
WIS3 Statistiek-Kansrekenen	M AV G074	60	Wiskunde
WIS3 Onderzoekskompetentie Wiskunde	M AV G075	80	Wiskunde

Meewerkende centra voor volwassenenonderwijs

CVO VIVO Kortrijk – Scheutistenlaan 12, 8500 Kortrijk

Inhoudstafel

1	Inleiding _____	6
2	Beginsituatie _____	6
3	Algemene doelstellingen van de opleiding _____	7
4	Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen _____	8
5	Evaluatie van de cursisten _____	13
6	Module: S – ASO3 – Ec1 Markten (80It) _____	14
7	Module: S-ASO3-Ec2 Ondernemingen (80 It) _____	17
8	Module: S-ASO3-Ec3 Economische ontwikkelingen (80 It) _____	21
9	Module: S-ASO3-Ec4 Onderzoekskompetenties (80 It) _____	24
10	Bibliografie _____	26
11	Vakoverschrijdende eindtermen _____	28

1 Inleiding

Dit leerplan werd ontwikkeld door in een netoverschrijdend project door de leden van de Federatie Tweedekansonderwijs Vlaanderen.

Het gaat om een herwerking van leerplannen algemene vorming ASO3, goedgekeurd op 27 maart 2006 met code 05-06-1504/c/s/G.

Deze leerplannen werden toen uitgewerkt per vak, gekoppeld aan het structuurschema nr. 034692, goedgekeurd op 25 Augustus 2005.

Intussen is er sinds 24 mei 2006 een nieuwe modulaire opleiding Algemene vorming ASO3 met nr 34692 in voege.

Doel van deze herwerking is om:

- de vakleerplannen te integreren in één leerplan
- de leerplannen in overeenstemming te brengen met het huidige structuurschema Volwassenenonderwijs Algemene Vorming – Algemene Vorming ASO3
- de leerplannen in overeenstemming te brengen met het Protocolakkoord van 25 juli 2006 tussen de overheid en de inrichtende machten over de concretisering van de eindtermen en de specifieke eindtermen in de modules van de opleidingen in het studiegebied Algemene vorming voor het volwassenenonderwijs.

2 Beginsituatie

Van de cursisten, die in de derde graad voor een richting met economie kiezen, wordt verwacht dat zij:

- belangstelling kunnen opbrengen voor economisch-maatschappelijke problemen;
- helder, logisch, analytisch en kritisch kunnen denken;
- over een referentiekader beschikken, dat de concepten bevat waarmee zij maatschappelijke verschijnselen vanuit een economisch perspectief kunnen beschrijven en verklaren
- Belangstelling hebben voor ICT en een begintest afleggen in hoeverre men over de ICT-basisvaardigheden (windows, word, excel, internet, powerpoint) beschikt. Indien men over onvoldoende voorkennis beschikt dien men gelijktijdig een module "initiatie in de informatica" te volgen met het oog de onderzoeksvaardigheden vlot te kunnen toepassen

3 Algemene doelstellingen van de opleiding

Het economisch onderwijs op secundair niveau stelt zich tot doel bij de cursisten een dispositie tot economische bedachtzaamheid te ontwikkelen. Dit houdt in dat de cursisten leren nadenken over de waargenomen economische verschijnselen, dat zij de betekenissen die zij eraan geven confronteren met de betekenissen die anderen eraan geven. Dit alles met het oog op het verwerven van een persoonlijk, diepgaand en verankerd kennisbestand, waarvan ook in de toekomst gebruik kan worden gemaakt.

Deze component laat cursisten toe zich belangrijke economische concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken.

De leerinhouden zijn er dan ook op gericht de cursisten:

- vanuit concrete contexten inzicht te laten ontwikkelen in de belangrijkste economische concepten en in hun onderlinge verbanden;
- vaardigheden te laten verwerven om deze concepten kritisch te evalueren op hun sterktes en zwaktes;
- probleemoplossende vaardigheden te laten verwerven om doelgericht hun kennis en inzicht toe te passen in diverse contexten en vanuit verschillende perspectieven;
- de onderlinge verwevenheid te laten herkennen van de elementen, die de economische werkelijkheid constitueren;
- het bewustzijn bij te brengen dat maatschappelijke problemen naast een economische ook een ethische dimensie vertonen;
- feiten van opinies te leren onderscheiden;
- onderzoeksvaardigheden te laten ontwikkelen;
- inzichten en vaardigheden te laten ontwikkelen, die hen voorbereiden op hun rol als lid van de maatschappij, op verdere studies en op hun latere beroepsloopbaan.;

De centrale doelen van economie in het specifieke gedeelte zijn:

- economisch referentiekader leren opbouwen, toepassen op en evalueren aan de hand van een studie van concrete economische verschijnselen en instellingen;
- in een geëigende taal kunnen communiceren over economische vraagstukken en fenomenen;
- gesloten en open economische probleemstellingen kunnen oplossen;
- verbanden kunnen leggen binnen de economie en tussen economie en andere maatschappelijke vraagstukken.

De deelcertificaten van de modules maken deel uit van het diploma secundair onderwijs.

De behaalde deelcertificaten zijn niet alleen geldig in het volwassenenonderwijs (TKO) maar ook bij andere onderwijsverstrekkers.

4 Pedagogisch-didactische wenken en didactische hulpmiddelen

De aanpak van het economieonderwijs op secundair niveau werkte in het verleden teveel een loutere kennisoverdracht in de hand. Cursisten hebben behoefte aan kennis, die hen toelaat de economische realiteit te begrijpen. Dit was een van de belangrijkste uitgangspunten bij het formuleren van een nieuwe visie op het economieonderwijs. Met bijgaande wenken trachten we te verduidelijken hoe dit kan gebeuren.

Met dit leerplan beogen we de ontwikkeling van een dispositie tot economische bedachtzaamheid. Door een overwogen didactische aanpak kunnen we bij de cursisten een houding van intellectuele nieuwsgierigheid tot ontwikkeling brengen, die hen zal helpen om veeleer doordacht dan impulsief te werk te gaan. Cursisten leren betekenissen die zij aan bepaalde ervaringen geven, confronteren met die welke anderen eraan geven en met de stellingen van de economische theorie. Dit moet leiden tot een kritisch persoonlijk standpunt ten opzichte van de theorie en haar relatie tot de individuele ervaring van het economisch gebeuren.

Door de eigen aard van de leerinhouden en de eraan gekoppelde leerprocessen levert het vak economie in de derde graad bovendien een belangrijke bijdrage tot de realisatie van de vakoverschrijdende eindtermen: leren leren, sociale vaardigheden, milieueducatie en opvoeding tot burgerzin.

4.1. Leerinhouden

4.1.1. *Markten en Economische Ontwikkeling*

Als het doel van het economieonderwijs erin bestaat bij de cursisten een dispositie tot economische bedachtzaamheid te ontwikkelen, dan kan men hiervoor niet louter terugvallen op de discipline met haar wetenschappelijke leerstofordening. De analyse neemt voortaan de maatschappelijke werkelijkheid als vertrekpunt. Een reële gebeurtenis maakt het mogelijk een probleem te definiëren. Bij de oplossing van het probleem zal blijken dat men niet zonder theorie kan en dus de nood ervaren aan de vakwetenschap. De vakwetenschap vormt echter niet langer het kader voor de analyse maar krijgt een instrumentele betekenis toegemeten. Zij fungeert als hulpmiddel bij de analyse van de maatschappelijke werkelijkheid.

De analyse moet leiden tot een inzicht in de kracht en de beperkingen van de markteconomie en tevens in het feit waarom bepaalde economieën succesvoller zijn dan andere in het creëren van materiële welvaart en in de verdeling ervan, ook onder de zwakkeren.

Om deze doelstellingen te bereiken hebben we geen nood aan een uitgebreide reeks modellen. Een beperkt aantal beginselen volstaat om het gedrag in tal van toepassingsgebieden te begrijpen. Voorop staat de werking van het prijsmechanisme in een competitieve markt. Niet alleen omdat de prijstheorie in uiteenlopende contexten als verklaringsschema kan worden aangewend, maar vooral omwille van de betekenis van de prijsvorming voor de middelenallocatie: onder bepaalde voorwaarden leidt de vrije marktwerking tot Pareto-efficiëntie.

Vaak schiet het marktmechanisme tekort. De marktprijs is niet steeds een maatschappelijk wenselijke prijs; er is het welvaartsverlies ten gevolge van monopolistische situaties; publieke goederen worden in onvoldoende mate ter beschikking gesteld; externe kosten worden niet verrekend in de marktprijs; Pareto-efficiëntie kan samenvallen met extreme inkomensongelijkheid. Dit alles rechtvaardigt het overheidsoptreden.

Ook bij de studie van de internationale handel en betalingen kan frequent gebruik gemaakt worden van het gekende vraag- en aanbodschaam. Internationale handelsstromen worden meestal verklaard door het bestaan van comparatieve kostenverschillen. Deze theorie mag dan al een goede verklaring bieden voor de handel tussen de rijke en de minder rijke landen, voor de verklaring van de handel tussen de rijke landen onderling schiet de theorie tekort. Die wisselen bijvoorbeeld auto's uit tegen auto's of meubelen tegen meubelen. Cursisten moeten dan ook de beperkingen van de comparatieve kosten-theorie leren inzien.

Nu de leerinhouden gestalte krijgen vanuit concrete maatschappelijke problemen, kan de ethische component een vaste stek krijgen in de les economie. Elk maatschappelijk probleem vertoont naast een economische en een politieke dimensie, immers ook een ethische dimensie. Elk van deze dimensies, dus ook de ethische dimensie, moet aan bod komen in de les economie.

4.1.2. Ondernemingen

Om de verschillende aspecten van het ondernemen (economische, juridische, boekhoudkundige en ethische) in een samenhangend verband te plaatsen vertrekken we van een verruimde en dynamische visie op ondernemen en onderneming. Deze visie wordt vandaag vaak aangeduid als de stakeholder-theorie van de onderneming waarbij een bedrijf wordt beschouwd als een netwerk van relaties of als een sociaal contract tussen diverse belangengroepen (directie, aandeelhouders, klanten, personeel, lokale gemeenschap, overheid enz.) die samen de opdracht en de inhoud van een onderneming bepalen.

4.1.3. Onderzoekskompetenties

In de maatschappij van morgen zal de kennis, die op school werd opgedaan, niet meer volstaan. Om bij de cursisten vaardigheden tot ontwikkeling te brengen, waardoor zij kunnen evolueren tot autonome leerders die in staat zijn hun eigen leerproces te reguleren, worden onderzoekopdrachten opgelegd. Deze stellen de cursisten bovendien in staat zich o.m. probleemoplossings- en communicatievaardigheden eigen te maken. Dit alles moet het mogelijk maken dat cursisten zich ontwikkelen tot levendige, onderzoekende geesten, die in staat zijn te argumenteren en zichzelf rationeel te bevragen. Het is aan de leraren om aan te tonen bij welke leerstofonderdelen deze vaardigheden tot ontwikkeling worden gebracht.

4.2. Werkvormen

4.2.1. Probleemoplossend leren vanuit concrete contexten

De keuze en de ordening van de leerstofonderdelen maakt het mogelijk om probleemstellend tewerk te gaan. Bij het zoeken naar oplossingen zullen de cursisten hun voorkennis moeten activeren en toetsen aan het probleem, vaststellen welke kennis ze tekort komen, op zoek gaan naar de ontbrekende kennis in lesteksten of in andere op school aanwezige hulpmiddelen om daarmee ten slotte het probleem op te lossen. De leraar hoedt er zich voor om zich tijdens het oplossingsproces in de plaats van de cursisten te stellen. Het zijn de cursisten zelf die het probleem moeten trachten op te lossen. De leraar beperkt zijn ondersteuning tot het noodzakelijke.

Concreet betekent dit dat de economische analyse in het onderdeel algemene economie dient aan te sluiten bij concrete maatschappelijke vraagstukken. Dat stelt de cursisten in staat te reflecteren over de aan bod zijnde problematiek en laat de nood ervaren aan economische theorie om tot doordachte uitspraken te komen.

Een thema als 'monopolistische markten' kan aldus aangebracht worden vanuit een gevalstudie over een recent vrijgemaakte sector. Gegevens over de toestand voor en na de openstelling van de markt laten de cursisten toe te reflecteren over de voor- en nadelen van monopolies. Aan de hand van een tweede gevalstudie kan nagegaan worden hoe de overheid corrigerend optreedt ten aanzien van monopolies. Via een derde gevalstudie kan onderzocht worden waarom de overheid bepaalde monopolies een wettelijke bescherming biedt.

Dit geldt mutatis mutandis ook voor bedrijfswetenschappen. De beoogde leerprocessen vertrekken best vanuit authentieke ondernemingssituaties. Dat kunnen, maar moeten niet noodzakelijk reële situaties zijn. Vaak kan ook een gesimuleerde situatie als vertrekpunt dienen. Van belang is dat de context waarbinnen de cursisten hun kennis verwerven, betekenisvol en representatief is voor de situaties waarin ze hun kennis in de toekomst zullen moeten toepassen.

4.2.2. Het bevorderen van zelfsturend leren

Om de cursisten in staat te stellen beklijvende en toepasbare kennis te verwerven is een adequate didactische aanpak noodzakelijk. Die beoogt de cursisten zelf hun kennis te laten opbouwen in en door het contact met de economische werkelijkheid en de confrontatie van de eigen bevindingen met die van anderen. Hiervoor zijn ook andere werkvormen nodig dan de nu gebruikelijke. Op dit ogenblik is het onderwijsleergesprek ongetwijfeld de meest gehanteerde didactische werkvorm. Dikwijls worden hierdoor enkel de sterkere en meer gemotiveerde cursisten tot leren geactiveerd. Bovendien blijven de cursisten maar zelden van begin tot eind bij de les betrokken. We menen dan ook dat werkvormen, waarbij de cursist gemotiveerd wordt om zelfsturend aan de slag te gaan, meer aandacht moeten krijgen.

De keuze voor zelfsturende werkvormen mag niet verkeerd begrepen worden. Ze betekent helemaal niet dat het onderwijsleergesprek of dat doceermomenten voortaan volledig uit den boze zouden zijn. Zo blijft het onderwijsleergesprek een goede werkvorm om fouten te analyseren en misconcepties recht te zetten. Wel is het wenselijk dat de cursisten alsmear meer hun leerproces in eigen handen leren nemen. Voor de leraar impliceert dit dat hij de sturing van het leerproces stapsgewijs uit handen geeft. Een mogelijk gevaar bij zelfsturende werkvormen is dat de cursisten de samenhang tussen de leerinhouden uit het oog kunnen verliezen. Een goed georganiseerd en gestructureerd kennisbestand is echter een noodzakelijke voorwaarde voor het ontstaan van beklijvende en breed toepasbare kennis.

Bij de opbouw van dit kennisbestand speelt de leraar dan ook een belangrijke rol. Door telkens opnieuw het verband te beklemtonen van de nieuwe leerinhouden met de bestaande voorkennis bewerkstelligt hij mede de verankering van de nieuwe leerinhouden. Maar ook voor de cursisten zelf is in dit verband een belangrijke opdracht weggelegd. Zij moeten ertoe worden aangezet om zélf schematische overzichten te maken van de bestudeerde leerinhouden. Dat zij hierbij aanvankelijk heel wat hulp nodig hebben, staat buiten kijf. Geleidelijk zal de hulp echter moeten verminderen om de cursisten toe te laten tot autonome leerders te evolueren.

Overigens worden vroeger bestudeerde concepten best herhaaldelijk opnieuw ter sprake gebracht. Echte begripsvorming doet zich immers pas voor wanneer de cursisten de kans krijgen om in uiteenlopende contexten van het concept gebruik te maken. Bovendien blijken bepaalde misvattingen pas aan het licht te komen wanneer de cursisten hun kennis in een nieuwe situatie moeten aanwenden.

Bij het bevorderen van zelfsturend leren spelen onderzoeksoopdrachten een belangrijke rol. Door dergelijke onderzoeksoopdrachten uit te voeren, verwerven de cursisten onderzoekscompetenties. In de concrete doelstellingen staan de onderzoekscompetenties vermeld, die de cursisten op het einde van de derde graad moeten bereikt hebben. De leraar zal moeten aantonen welke activiteiten hij heeft opgezet om de cursisten deze doelstellingen te laten bereiken. De onderzoekscompetenties zijn niet gebonden aan één enkel hoofdstuk, maar kunnen doorheen de behandeling van de verschillende hoofdstukken de nodige aandacht krijgen.

Het uitvoeren van een onderzoeksoopdracht is een veeleisende taak, waarin de cursisten geleidelijk moeten groeien. Aanvankelijk wordt hierbij van de leraar heel wat begeleiding verwacht. Belangrijk hierbij is dat de cursisten planmatig leren tewerk gaan. Dit kan gebeuren aan de hand van een stappenplan. Op geregelde tijdstippen brengen de cursisten bij de leraar verslag uit over de reeds uitgevoerde stappen en de daarbij ondervonden moeilijkheden. Dit biedt de leraar de mogelijkheid de cursisten met raad en daad bij te staan. Maar uiteindelijk dient ook hier de begeleiding geleidelijk afgebouwd te worden.

De keuze voor zelfsturend leren betekent niet dat de cursisten niet met elkaar zouden mogen samenwerken. Wel integendeel! We pleiten uitdrukkelijk voor het regelmatig inlassen van groepsopdrachten. De cursisten leren zodoende naar elkaar luisteren, met elkaar discussiëren, de eigen stelling beargumenteren, respect opbrengen voor afwijkende meningen. Als dit het voornaamste doel is, kan de leraar tijdens het groepswerk vooral het groepsproces observeren en hierover tijdens de uitvoeringsfase of achteraf feedback uitbrengen. Maar ook inhoudelijk biedt groepswerk een belangrijke meerwaarde. Cursisten hebben immers elk een eigen kijk op de zaak. Als zij hun perspectieven met elkaar uitwisselen, ontstaat hierdoor nieuwe en rijkere kennis: misvattingen worden rechtgezet, ideeën worden aangevuld. Doordat ze aan elkaar kunnen uitleggen hoe ze tot een bepaalde oplossing gekomen zijn, bevordert groepswerk bovendien ook de verwerking van heuristische methoden (verstandige zoekstrategieën) en metacognitieve vaardigheden (aanpakstrategieën).

4.3. Media

Naarmate de cursisten bedreven geraken in het uitvoeren van onderzoeksoopdrachten, zullen hun ICT-vaardigheden zich verder ontwikkelen. Op dit punt staat de wereld niet stil. Verwacht mag worden dat ook in de loop van de volgende jaren voortdurend nieuw ICT-materiaal zal ontwikkeld worden, dat dienstig kan zijn in de lessen economie. Nochtans past hier een waarschuwing. Het blijft belangrijk erover te waken dat de cursisten bij het gebruik van dit materiaal een adequaat leerproces doormaken. ICT moet een hulpmiddel blijven, geen doel op zich.

Sinds kort maken meer en meer centra gebruik van elektronische leerplatformen. Nu al is duidelijk dat deze leerplatformen enorme mogelijkheden bieden op het vlak van het zelf-regulerend en coöperatief leren. Leerprocessen kunnen nu echt op maat van de individuele cursist worden uitgetekend. De leraar kan hierdoor zijn rol als begeleider van leerprocessen ten volle waarmaken. Bovendien maken leerplatformen het mogelijk om netwerken tussen leraren en groepen van leraren tot stand te brengen. Ongetwijfeld zal dit alles een belangrijke impact hebben op het toekomstige economieonderwijs. Leraren hebben er bijgevolg belang bij de evolutie op dit vlak van nabij te volgen en er de mogelijkheden van te verkennen.

4.4. Minimale materiële vereisten

Overheadprojector en LCD-projector kunnen handige instrumenten zijn die bij tal van lessen nuttig worden aangewend.

Voor de uitvoering van onderzoekopdrachten is de beschikbaarheid over actueel bronnenmateriaal een absolute voorwaarde. Boeken, tijdschriften, kranten en dergelijke bevatten vaak interessant materiaal en kunnen geraadpleegd worden in een bibliotheek. Helaas verouderen deze bronnen erg snel en leveren zij niet steeds de gezochte informatie op. Dit probleem stelt zich minder bij gedigitaliseerde informatie. Vooral het internet biedt ruime informatiemogelijkheden. De cursisten moeten dan ook geregeld van het internet gebruik kunnen maken.

Het is niet echt zinvol om een enkele op het net aangesloten computer in de klas te voorzien. In dat geval zal het meestal de leraar zijn, die het medium bedient. Willen we de cursisten in staat stellen eigenhandig informatie te vergaren, te bewerken en te verwerken, dan zou elke cursist hiervoor idealiter een op het net aangesloten computer ter beschikking hebben.

Een alternatieve oplossing bestaat erin te investeren in laptops, die draadloos met een server in verbinding staan.

5 Evaluatie van de cursisten

Cursisten getuigen van inzicht in de leerstof als zij hun kennis kunnen toepassen op voldoende nieuwe en complexe probleemstellingen. Het is dan ook belangrijk om aan dit aspect voldoende aandacht te schenken bij het opstellen van opdrachten, toetsen en proefwerken. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren, vertrekkend van een situatieschets, een aantal teksten, ... , die een probleem bevatten dat de cursisten moeten oplossen. Inzichtelijke denkprocessen worden ook geactiveerd door het stellen van vergelijkingsvragen of door het vragen naar een kritisch oordeel.

De evaluatie van onderzoeksopdrachten stelt een aantal bijzondere problemen. Vanuit zijn begeleidingsfunctie zal de leraar geregeld feedback moeten geven bij de door de cursisten gezette stappen. Werde de onderzoeksvraag opgesplitst in een aantal goed door-dachte deelvragen? Werde een onderzoeksplan opgesteld? Werde dit plan in voldoende mate gerespecteerd? Werde er doelgericht tewerk gegaan? Het is duidelijk dat een woordrapport hier eerder op zijn plaats is dan een puntenrapport. Overigens lijkt het ons geen slecht idee om de cursisten een logboek te laten bijhouden. Hierin nemen zij de verrichte werkzaamheden op. Het heeft tot doel de cursisten bewust te laten omgaan met de verschillende leerfuncties, de controle van de voortgang mogelijk te maken en is dienstig als gespreksbasis tussen leraar en cursist. Om de procesevaluatie te kunnen meten is een gespreide evaluatie aan te raden. Niet enkel de kennis dient gemeten te worden, maar ook de vaardigheden!

6 Module S – ASO3 – Ec1 Markten (80lt)

6.1 Situering van de module in de opleiding

Deze module maakt deel uit van de pool 'Economie'.

De centrale doelen van economie zijn:

- economisch referentiekader leren opbouwen, toepassen op en evalueren aan de hand van een studie van concrete economische verschijnselen en instellingen
- in een geëigende taal kunnen communiceren over economische vraagstukken en fenomenen
- gesloten en open economische probleemstellingen kunnen oplossen
- verbanden kunnen leggen binnen de economie en tussen economie en andere maatschappelijke vraagstukken

Deze module laat cursisten toe zich belangrijke economische concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken rond het thema 'Markten'.

6.2 Instapvereisten

Geen

6.3 Studieduur

80 Lt AV

6.4 Basiscompetenties

E1	De rol van de marktprijs op diverse markten (productmarkt, arbeidsmarkt, financiële markt, wisselmarkt) illustreren met behulp van vraag- en aanbodschema's.
E2	Argumenteren waarom de overheid op nationaal en mondiaal niveau het marktevenwicht stuurt en het overheidsingrijpen in het marktgebeuren analyseren en evalueren.
E3	De wederzijdse afhankelijkheid van markten illustreren en verklaren.
E4	Aantonen dat bij de allocatie van middelen via het marktmechanisme vragen van sociaal-ethische aard kunnen gesteld worden.

6.5 Leerinhouden

DOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
<p><i>De cursist kan:</i></p>	
<p><i>De rol van de marktprijs op diverse markten (productmarkt, arbeidsmarkt, financiële markt, wisselmarkt) illustreren met behulp van vraag- en aanbodschema's</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de omvang en de kenmerken analyseren van de beroepsbevolking, de werkgelegenheid en de werkloosheid • de werking van de financiële markten beschrijven • de mechanismen van de wisselmarkten beschrijven en de regulerende effecten van centrale banksystemen analyseren <p><i>Argumenteren waarom de overheid op nationaal en mondiaal niveau het marktevenwicht stuurt en het overheidsingrijpen in het marktgebeuren analyseren en evalueren</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verklaren dat planning een mogelijk alternatief is voor het marktmechanisme • argumenteren waarom de overheid het marktevenwicht stuurt en het overheidsingrijpen in het marktgebeuren analyseren • de impact van monopolistisch gedrag op de welvaart en de efficiëntie analyseren en het concurrentiebeleid van de overheid toelichten • analyseren hoe de overheid kan zorgen voor het toerekenen van externe kosten • het effect analyseren van een aantal overheidsmaatregelen op 	<p>Marktvormen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volkomen concurrentie • Monopolie • Monopolistische concurrentie • Oligopolie <p>Werking van de markten</p> <ul style="list-style-type: none"> • goederen en diensten • arbeidsmarkt en werkloosheid • financiële markt • wisselmarkt <p>Overheidsinterventies (Nationaal, Europees, mondiaal)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prijsreglementering • Productiequota • Belastingen en subsidies • Externe kosten <p>Het reguleren van de markt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nationaal • Europees • Mondiaal <p>Inkomensvorming, inkomensongelijkheid, en herverdeling</p>

<p>de inkomensverdeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • het ontstaan en de gevolgen van werkloosheid en het overheids-optreden op de arbeidsmarkt analyseren • het reguleren van de markt in nationaal (federale en gewestelijke overheid), europees (Europese Unie) en mondiaal (Wereldhandelsorganisatie) perspectief illustreren en evalueren 	<ul style="list-style-type: none"> • De inkomensverdeling en de meting van de inkomensongelijkheid: de Lorenzcurve • Oorzaken van inkomensongelijkheid • Instrumenten van inkomensherverdeling <ul style="list-style-type: none"> ○ De personenbelasting ○ Sociale zekerheid
<p><i>De wederzijdse afhankelijkheid van markten illustreren en verklaren</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de wederzijdse afhankelijkheid van de productmarkten analyseren, gebruik makend van begrippen als complementariteit, substitutie en elasticiteit • de wederzijdse afhankelijkheid van de productmarkt, de arbeidsmarkt, de financiële markt en de wisselmarkt illustreren en verklaren 	<p>Wederzijdse afhankelijkheid van de productmarkt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Complementaire goederen • Substitueerbare goederen • Prijselasticiteit <p>Wederzijdse afhankelijkheid van de productmarkt, de arbeidsmarkt, de financiële markt en de wisselmarkt</p>
<p><i>Aantonen dat bij de allocatie van middelen via het marktmechanisme vragen van sociaal-ethische aard kunnen gesteld worden</i></p>	<p>Armoede en armoedebestrijding</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meting van armoede • De armoedebestrijding

7 Module: S-ASO3-Ec2 Ondernemingen (80 It)

7.1 Situering van de module in de opleiding

Deze module maakt deel uit van de pool 'Economie'.

De centrale doelen van economie zijn:

- economisch referentiekader leren opbouwen, toepassen op en evalueren aan de hand van een studie van concrete economische verschijnselen en instellingen
- in een geëigende taal kunnen communiceren over economische vraagstukken en fenomenen
- gesloten en open economische probleemstellingen kunnen oplossen
- verbanden kunnen leggen binnen de economie en tussen economie en andere maatschappelijke vraagstukken

Deze module laat cursisten toe zich belangrijke economische concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken rond het thema 'Ondernemingen'.

7.2 Instapvereisten

Geen

7.3 Studieduur

80 Lt AV

7.4 Basiscompetenties

E5	De onderneming als organisatie beschrijven en de belangrijkste ondernemingsvormen op grond van hun essentiële kenmerken vergelijken.
E6	Aangeven welke rol het ondernemingsbudget vervult bij het ondernemingsbeleid en de voornaamste onderdelen van het budget weergeven.
E7	De voor- en nadelen van de voornaamste financieringsbronnen t.o.v. elkaar afwegen.
E8	De rol van het personeelsbeleid bij het optimaliseren van de ondernemingsprestaties toelichten.

E9	Investeringsbeslissingen beoordelen en methodes beschrijven die ondernemingen toepassen om het productie- en voorraadbeleid te optimaliseren.
E10	Aan de hand van de marketingmix aangeven, hoe de onderneming zich op de markt competitief tracht op te stellen.
E11	De betekenis, structuur, en mechanismen van rekeningen duiden met het oog op de interpretatie van jaarrekeningen en op basis van deze en andere instrumenten de ondernemingsprestaties afwegen tegenover de vooropgezette doelstellingen en de prestaties van sector.

7.5 Leerinhouden

DOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
<i>De cursist kan:</i>	
<p><i>De onderneming als organisatie beschrijven en de belangrijkste ondernemingsvormen op grond van hun essentiële kenmerken vergelijken</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de onderneming als organisatie beschrijven • vanuit sociale, fiscale en juridische overwegingen de keuze van de optimale ondernemingsvorm motiveren 	<p>Keuze van de ondernemingsvorm</p> <ul style="list-style-type: none"> • De éénmanszaak • De vennootschap <ul style="list-style-type: none"> ○ De BVBA ○ De NV ○ De CV
<p><i>Aangeven welke rol het ondernemingsbudget vervult bij het ondernemingsbeleid en de voornaamste onderdelen van het budget weer-geven</i></p>	<p>Budgettering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verwachte omzet • Verwachte kosten
<p><i>De voor en nadelen van de voornaamste financieringsbronnen t.o.v. elkaar afwegen</i></p>	<p>De financiering van een onderneming</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vermogensbehoeften en -bronnen • Financiering van vaste en vlottende activa

<p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dit werd behandeld in de tweede graad 	
<p><i>De rol van het personeelsbeleid bij het optimaliseren van de ondernemingsprestaties toelichten</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vanuit het managementdenken de doelstellingen van human resources management toelichten • illustreren dat bij selectie, aanwerving en verloning van personeel naast economische factoren ook ethische en sociale overwegingen een rol spelen • de relatie analyseren tussen de organisatiestructuur en de leiderschapsstijl enerzijds en de motivatie in een onderneming anderzijds 	<p>Personeels en organisatiebeleid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ondernemingscultuur en organisatiestructuur • Leiderschapstypes • Human Resources Management • Selectie en aanwerving van personeel • Motivatie
<p><i>Investeringsbeslissingen beoordelen en methodes beschrijven die ondernemingen toepassen om het productie- en voorraadbeleid te optimaliseren</i></p>	<p>Investeringen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Basisbegrippen i.v.m. investeren • Selectiecriteria i.v.m. investeringsbeslissingen
<p><i>Aan de hand van de marketingmix aangeven, hoe de onderneming zich op de markt competitief tracht op te stellen</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • marketing situeren in het management van de onderneming • marketingstrategieën analyseren en evalueren 	<p>Marketing</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is marketing ? • Het marketingproces • Het productbeleid • Het prijsbeleid • Het promotiebeleid • Het distributiebeleid

De betekenis, structuur, en mechanismen van rekeningen duiden met het oog op de interpretatie van jaarrekeningen en op basis van deze en andere instrumenten de ondernemingsprestaties afwegen tegenover de vooropgezette doelstellingen en de prestaties van sector

Concretisering:

- de onderlinge relatie tussen ondernemingsdoelstellingen en de onzekere ondernemingsomgeving beschrijven
- vanuit het denken over 'goed' ondernemerschap de mogelijkheden en beperkingen onderzoeken om verantwoord te ondernemen
- het nut aantonen van het gebruik van kostprijscalculatiemethoden en deze toepassen in een eenvoudige situatie
- ratio-analyse toepassen met het oog op het evalueren van ondernemingsdoelstellingen en op basis hiervan ondernemingen vergelijken met de sectorresultaten
- maatregelen aangeven om een structureel rentabiliteitsprobleem te verhelpen, zoals reorganisatie, fusie of overname, en de gevolgen hiervan voor de stakeholders toelichten
- de belangrijkste oorzaken van een faillissement of liquidatie aangeven en de sociaal-economische gevolgen ervan bespreken

De kern van het ondernemen

- Doelstellingen van een onderneming
- Een onderneming en haar omgeving
- Ethisch en duurzaam ondernemen

Analyse van de jaarrekening

- Vorm en inhoud van de jaarrekening
  - Balans
  - Resultatenrekening
  - Toelichting
  - Sociale balans
- Kengetallen
  - Liquiditeit, en de maatregelen om de liquiditeit te verbeteren
  - Solvabiliteit en de maatregelen om de liquiditeit te verbeteren
  - Rendabiliteit en de maatregelen om de liquiditeit te verbeteren (o.m. fusie en overname)

Faillissement

8 Module: S-ASO3-Ec3 Economische ontwikkelingen (80 Lt)

8.1 Situering van de module in de opleiding

Deze module maakt deel uit van de pool 'Economie'.

De centrale doelen van economie zijn:

- economisch referentiekader leren opbouwen, toepassen op en evalueren aan de hand van een studie van concrete economische verschijnselen en instellingen
- in een geëigende taal kunnen communiceren over economische vraagstukken en fenomenen
- gesloten en open economische probleemstellingen kunnen oplossen verbanden kunnen leggen binnen de economie en tussen economie en andere maatschappelijke vraagstukken

Deze module laat cursisten toe zich belangrijke economische concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken rond het thema 'Economische ontwikkeling'.

8.2 Instapvereisten

Geen

8.3 Studieduur

80 Lt AV

8.4 Basiscompetenties

E12 De samenstelling van en het verband tussen het nationaal product, het nationaal inkomen en de nationale bestedingen beschrijven.
--

E13 Economische groei en indicatoren van economische groei kritisch beoordelen en vergelijken.
--

E14 De invloed van bepaalde gebeurtenissen en beleidsmaatregelen op de economische activiteit en op de prijzen, onder woorden brengen en grafisch weergeven.
--

E15 De mogelijkheden en beperkingen beschrijven van het voeren van respectievelijk een budgettair, een monetair en een handelsbeleid om conjunctuur en groei te beïnvloeden.
--

8.5 Leerinhouden

DOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
<i>De cursist kan:</i>	
<p><i>De samenstelling van en het verband tussen het nationaal product, het nationaal inkomen en de nationale bestedingen beschrijven</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de samenstelling van en het verband tussen het nationaal product, het nationaal inkomen en de nationale bestedingen beschrijven • aan de hand van historische tijdreeksen ontwikkelingen beschrijven in de samenstellende delen van het bruto binnenlands product • op grond van statistische gegevens de prestaties van de Belgische economie ten opzichte van andere landen beoordelen <p><i>Economische groei en indicatoren van economische groei kritisch beoordelen en vergelijken</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • diverse indicatoren van economische groei kritisch beoordelen en vergelijken • de gevolgen van inflatie en werkloosheid schetsen 	<p>Het BBP als welvaartsindicator van een land</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het begrip BBP • Berekeningswijzen van het BBP <ul style="list-style-type: none"> ○ De bestedingsbenadering ○ De inkomensbenadering ○ De productiebenadering • Het nominale en het reële BBP • Tekortkomingen van het BBP als welvaartsindicator <p>De ontwikkeling van het BBP op lange termijn</p> <ul style="list-style-type: none"> • Internationale vergelijking van de economische groei • Determinanten van economische groei • Het potentiële BBP <p>Het geldsysteem</p> <ul style="list-style-type: none"> • De rol van het geld in de economie • Chartaal en giraal geld • Inflatie <ul style="list-style-type: none"> ○ Begrip ○ Gevolgen
<i>De invloed van bepaalde gebeurtenissen en beleidsmaatregelen op de economische activiteit en op de prijzen, onder woorden brengen en grafisch weergeven</i>	<p>Conjunctuur</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begrip

<p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aan de hand van landen die meer of minder succesvol het proces van economische ontwikkeling op gang brachten, criteria voor economische ontwikkeling beschrijven en verschuivende accenten in het gevoerde ontwikkelingsbeleid verklaren • gebruik makend van de concepten aggregate vraag en aggregate aanbod, de invloed van bepaalde gebeurtenissen en beleidsmaatregelen op de economische activiteit en op de prijzen, onder woorden brengen en grafisch weergeven • het onderscheid aangeven tussen bestedingsinflatie en andere vormen van inflatie • het onderscheid aangeven tussen conjuncturele werkloosheid en andere vormen van werkloosheid • het verband analyseren tussen inflatie en werkloosheid 	<ul style="list-style-type: none"> • De conjunctuurfasen • Werkloosheid, inflatie en intrestvoeten tijdens de conjunctuurfasen <p>Het AV-IA diagram (Romer-Taylor model)</p> <ul style="list-style-type: none"> • De aggregate vraag <ul style="list-style-type: none"> ○ Het verband tussen inflatie, de intrestvoet, reële BBP en de werkloosheid ○ Oorzaken van verschuivingen van de aggregate vraagcurve • De IA-lijn (inflation-adjustment line) • Het reële BBP en de inflatie in het AV-IA diagram
<p><i>De mogelijkheden en beperkingen beschrijven van het voeren van respectievelijk een budgettair, een monetair en een handelsbeleid om conjunctuur en groei te beïnvloeden</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de mogelijkheden en beperkingen beschrijven van het voeren van respectievelijk een budgettair, een monetair en een handelsbeleid om conjunctuur en groei te beïnvloeden • het verschil toelichten tussen de opvatting van de neoklassieke economen en de opvatting van de keynesianen over maatregelen om de conjunctuur te beïnvloeden 	<p>Overheidsmaatregelen ter bijsturing van de conjunctuur</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het budgettair beleid • Het monetair beleid • Prijspolitiek • Tewerkstellingspolitiek <p>Theorieën om de conjunctuur bij te sturen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neoklassieke theorie • Keynesiaanse theorie

9 Module: S-ASO3-Ec4 Onderzoekscompetenties (80 Lt)

9.1 Situering van de module in de opleiding

Deze module maakt deel uit van de pool 'Economie'.

De centrale doelen van economie zijn:

- economisch referentiekader leren opbouwen, toepassen op en evalueren aan de hand van een studie van concrete economische verschijnselen en instellingen
- in een geëigende taal kunnen communiceren over economische vraagstukken en fenomenen
- gesloten en open economische probleemstellingen kunnen oplossen
- verbanden kunnen leggen binnen de economie en tussen economie en andere maatschappelijke vraagstukken

Deze module laat cursisten toe zich belangrijke economische concepten, begrippen, kennis en vaardigheden eigen te maken rond het thema 'Onderzoekscompetentie'.

9.2 Instapvereisten

Geen

9.3 Gewenste voorkennis

De competenties van minstens twee van de modules *"ECO3 Markten"*, *"ECO3 Ondernemingen"* en *"ECO3 Economische Ontwikkeling"*

9.4 Studieduur

80 Lt AV

9.5 Basiscompetenties

E16 Zich oriënteren op een onderzoeksprobleem door gericht informatie te verzamelen, te ordenen en te bewerken.
E17 Over een economisch vraagstuk een onderzoeksopdracht voorbereiden, uitvoeren en evalueren.
E18 De onderzoeksresultaten en conclusies rapporteren en ze confronteren met andere standpunten.

9.6 Leerinhouden

DOELSTELLINGEN
<p><i>De cursist kan:</i></p> <p><i>Zich oriënteren op een onderzoeksprobleem door gericht informatie te verzamelen, te ordenen en te bewerken</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none">
• voor een zelf geformuleerde onderzoeksvraag op een systematische wijze informatie verzamelen, onder meer via elektronische weg
• bronnenmateriaal kritisch beoordelen
• mede met behulp van ICT informatie selecteren, ordenen en op verschillende manieren bewerken: verbaal, grafisch, in tabelvorm en wiskundig/rekenkundig
<p><i>Over een economisch vraagstuk een onderzoeksopdracht voorbereiden, uitvoeren en evalueren</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none">
• een onderzoeksonderwerp vertalen in een gefundeerde probleemstelling en hieruit een of meer operationaliseerbare onderzoeksvragen afleiden
<p><i>De onderzoeksresultaten en conclusies rapporteren en ze confronteren met andere standpunten</i></p> <p>Concretisering:</p> <ul style="list-style-type: none">
• op basis van onderzoeksresultaten een standpunt beargumenteren, bepalen en confronteren met andere standpunten
• over de resultaten van de eigen onderzoeksactiviteit mondeling of schriftelijk communiceren, gebruik makend van diverse media en rekening houdend met de doelgroep

10 Bibliografie

10.1. Visietekst, die aan de basis ligt van het nieuwe leerplan

VVKSO (1999). *Economische vorming – Een visie voor het ASO*

10.2. Publicaties, die recente didactische vernieuwingen behandelen

Boekaerts M. & Simons P.R. (1995) *Leren en instructie*, Van Gorcum, Assen.

Bosman, L., e.a. (1998) *Jongeren aanspreken op hun leerkracht. Over de praktijk van zelfsturend leren in het onderwijs*, Acco, Leuven

Janssens, S., e.a. (2000) *Didactiek in beweging*, Wolters-Plantyn, Mechelen

Van Petegem P. & Vanhoof J. (2002) *Een alternatieve kijk op evaluatie*, Wolters-Plantyn, Mechelen

Van Petegem P. & Vanhoof J. (2002) *Evaluatie op de testbank: een handboek voor het ontwikkelen van alternatieve evaluatievormen*, Wolters-Plantyn, Mechelen

Verloop, N, & Lowyck, J (red), (2003) *Onderwijskunde*, Wolters-Noordhoff, Groningen

10.3. Publicaties in het vakgebied economie

Berlage, L. & De Coster, A. (2000). *Inleiding tot de economie*, Universitaire Pers, Leuven.

Guest, R. (2003). Modifying the Taylor-Romer Model of Macroeconomic Stabilisation for Teaching Purposes, *International Review of Economics Education*. Te downloaden van website <http://www.economics.itsn.ac.uk/iree/i2/guest.htm>

Mankiw, N.G. (2001). *Principles of economics (Second Edition)*, Harcourt College Publishers, Fort Worth

Romer, D. (2002), *Short-run fluctuations*, University of California. Te downloaden van website <http://elsa.berkeley.edu/~dromer/index.shtml>

Romer, D. (2000), Keynesian Economics without the LM curve, *Journal of Economic Perspectives*, pp. 149-169.

Taylor, J. B. (2003). *Economics*, Houghton Mifflin Company, Boston

Taylor, J. B. (2001). *Principles of Macroeconomics*, (3rd edition), Houghton Mifflin Company, Boston.

Taylor, J.B. (2000). Teaching Modern Macroeconomics at the Principles Level, *American Economic Review*, pp. 90-94.

10.4. Handboeken ASO-economie

Vicky Beliën, Yves Demaertelaere, Rik D'Holander, Lieve Lammens, Johan Mestdagh, Wouter Schelfhout, Katrien vAn Daele, José Vleugels, (2004-2005), *Economix Algemene Economie en Bedrijfswetenschappen 5 & 6*, uitgeverij Pelckmans.

Koenraad Sekens, Tim Heye, Rob Frederix, Karin Noppe, Bernard Lernout, (2004-2005) *Economische Topper Algemene Economie en Bedrijfswetenschappen 5 & 6*, Uitgeverij De Boeck.

Jacques Goedgebeur, Jef Peiremans, Luc Sadones, Christine Vandecasteele, Hans Waerniers, (2004-2005), *Economie on Line, Algemene Economie en Bedrijfswetenschappen 5 & 6*, Wolters Plantyn

10.5. Websites, waarop de leraar economie heel wat geschikt materiaal aantreft om in zijn lessen te verwerken

Nederland

<http://www.vecon.nl> (Nederlandse website voor leraren economie)

<http://www.slo.nl> (Stichting Leerplanontwikkeling)

<http://www.cito.nl> (Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling)

<http://www.lweo.nl> (Landelijke Werkgroep Economieonderwijs)

Groot-Brittannië

<http://bized.ac.uk> (business and economics information gateway)

<http://www.tutor2u.net> (site voor leraren economie)

<http://www.ebea.org.uk> (vereniging voor leraren economie)

Frankrijk

<http://www.inter-es.org> (site voor leraren economie)

Europa

<http://www.aeee.dk> (Europese vereniging voor leraren economie)

USA

<http://www.nationalcouncil.org> (National Council on Economic Education)

11 Vakoverschrijdende eindtermen

Wat?

Vakoverschrijdende eindtermen (VOET) zijn minimumdoelstellingen, die – in tegenstelling tot de vakgebonden eindtermen – niet gekoppeld zijn aan een specifiek vak, maar door meerdere vakken, onderwijsprojecten of de centrumcultuur worden nagestreefd.

De VOET worden volgens een aantal vakoverschrijdende thema's geordend: leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie en milieueducatie.

Het centrum heeft de maatschappelijke opdracht om de VOET volgens een eigen visie en stappenplan bij de cursisten na te streven (inspanningsverplichting).

Waarom?

Het nastreven van VOET vertrekt vanuit een bredere opvatting van leren en beoogt een accentverschuiving van een eerder vakgerichte ordening naar meer totaliteitsonderwijs. Door het aanbieden van realistische, levensnabije en concreet toepasbare aanknopingspunten, worden cursisten sterker gemotiveerd en wordt een betere basis voor permanent leren gelegd.

VOET vervullen een belangrijke rol bij het bereiken van een voldoende brede en harmonische vorming en behandelen waardevolle leerinhouden, die niet of onvoldoende in de vakken aan bod komen. Een belangrijk aspect is het realiseren van meer samenhang en evenwicht in het onderwijsaanbod. In dit opzicht stimuleren VOET centra om als een organisatie samen te werken.

De VOET verstevigen de band tussen onderwijs en samenleving, omdat ze tegemoetkomen aan belangrijk geachte maatschappelijke verwachtingen en een antwoord proberen te formuleren op actuele maatschappelijke vragen.

Hoe te realiseren?

Het nastreven van VOET is een opdracht voor het hele team, maar individuele leraren kunnen op verschillende wijzen een bijdrage leveren om de VOET te realiseren. Enerzijds door binnen hun eigen vakken verbanden te leggen tussen de vakgebonden doelstellingen en de VOET, anderzijds door thematisch onderwijs (teamgericht benaderen van vakoverschrijdende thema's), door projectmatig werken (klas- of centrumprojecten, intra- en extramuros), door bijdragen van externen (voordrachten, didactische uitstappen). Ook in het dagdagelijkse functioneren komen VOET aan bod.

Het is een opdracht van het centrum om via een planmatige en gediversifieerde aanpak de VOET na te streven. Ondersteuning kan gevonden worden in pedagogische studiedagen en nascholingsinitiatieven, in de vakgroepwerking, via voorbeelden van goede praktijk en binnen het aanbod van organisaties en educatieve instellingen.

Advies tot goedkeuring van leerplannen

1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

1.1 Benaming van het leerplan:

Onderwijsniveau	Volwassenenonderwijs
Studiegebied / Leergebied	Algemene vorming
Opleiding	Pool Economie
Rangschikking	ASO3
Organisatievorm	Modulair

1.2 Datum van ontvangst: 20/09/2007

1.3 Datum van verzending van het advies naar de indiener: 25/09/2007

1.4 Behandelende inspecteurs:

Eindverantwoordelijke: Carine Steverlynez
Collega's: Robert Vaideput

1.5 Gegevens m.b.t. de indiener van het leerplan:

Indiener: VDKVO

Adres: Sainte-Adresseplein 12 B, 1070 Anderlecht

Netoverschrijdend

Koepel

Bestuur

Centrum

2 ADVIES

Advies tot definitieve goedkeuring betreffende het leerplan met kenmerk: Code inspectie

2.1 Het leerplan

Het leerplan is van kracht als definitief goedgekeurd leerplan vanaf 1 september 2008.

2.2 De doelstellingen

De doelstellingen van het leerplan zijn conform aan de specifieke eindtermen van het opleidingsprofiel economie ASO.

2.3 Eigen inbreng

Het leerplan geeft bij de leerinhouden aan waar de ruimte voor eigen inbreng zich situeert.

2.4 Opbouw

Het leerplan maakt de systematiek duidelijk volgens welke het is opgebouwd. Het geeft de samenhang aan met voorafgaande of daaropvolgende modules. De cesuurdoelen m.n. de te bereiken doelstellingen in het specifiek gedeelte op het einde van de 2^e graad ASO zijn niet bepaald.

2.5 Consistentie

Het leerplan bevat geen doelstellingen die strijdig zijn met de specifieke eindtermen van het opleidingsprofiel.

2.6 Materiële uitvoerbaarheid

Het leerplan vermeldt duidelijk welke materiële vereisten minimaal noodzakelijk zijn voor een goede uitvoering.

2.7 Opmerkingen

Het begrip basiscompetentie dient vervangen te worden door specifieke eindtermen.